

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYALARNI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI.

Shoyqulova Dilbar Dilshod qizi

ShDPI 1-kurs magistranti

Dilbarshoyqulova2@gmail.com

+998912185365

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15030427>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 05-Mart 2025 yil

Ma'qullandi: 10- Mart 2025 yil

Nashr qilindi: 15- Mart 2025 yil

KEY WORDS

*Kommunikativ, kompetensiya
boshlang'ich sinf, grammatik
,sotsiolingvistik ,diskursiv,
strategik.*

ABSTRACT

Ushbu tadqiqot boshlang'ich sinf o'quvchilarida nutqiy kompetensiyalarni rivojlantirishning dolzarb muommosiga bag'ishlangan. Tadqiqotning maqsadi o'quvchilarning grammatik, sotsiolingvistik, diskursiv va strategik kompetensiyalarini rivojlantirishning samarali yo'llarini aniqlash va amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Hozirgi zamon ta'lim tizimida o'quvchilar faqatgina bilim olishni emas, balki kommunikativ kompetensiyalarini (ya'ni o'quvchilarning kundalik turmush tarzida qo'llaydigan nutqiy ko'nikmalari, jamiyatda o'z o'rniga ega bo'lishiga yordam beradigan, tengdosh va sinfdoshlari bilan erkin muloqatga kirisha oladigan ko'nikmalarni) shakllantirishlari ham muhim vazifa sifatida qaralmoqda. Ayniqsa, boshlang'ich sinfdanoq erkin muloqot qilishni, fikrlarini aniq va ravon ifodalashni, boshqalar bilan birgalikda samarali ishlash ko'nikmalarni shakllantirishni o'rgangan o'quvchilar kelajak hayotlarida hech qachon qoqilmay o'z maqsadlari sari erkin qadam qo'ya oladilar deb o'ylayman. Chunki aynan boshlang'ich ta'lim bosqichida olingan bilimlarga-bolaning muvaffaqiyatli shaxs bo'lib yetishishi uchun, eng zarur va kerakli asoslardan biri bo'lib xizmat qiladi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining kommunikativ kompetensiyalarini oshirish uchun avvalo biz pedagoglar vas bu sohaning mas'ul vakillari bu iboraning mazmun mohiyatini o'zimiz to'laqonli anglab yetmog'imiz kerak. "Kommunikativ kompetensiya" - bu atamani fanga birinchi bo'lib amerikalik lingvist Dell Hymes kiritgan. U 1966-yilda Noam Chomskiy tomonidan ilgari surilgan "til kompetensiyasi" tushunchasini kengaytirib, uni ijtimoiy kontekstga bog'lab tushuntirgan. Hymes kommunikativ kompetensiyani shunchaki grammatik bilim bilan cheklab bo'lmasligini, balki kishining muayyan til va madaniyat doirasida qanday qilib to'g'ri va samarali muloqot qilishni bilishi kerakligini ta'kidlagan. [1]

Keyinchalik bu tushunchani yana ham rivojlantirgan olimlar qatoriga Michael Canale va Merill Swainlar kiradi. Ular 1980-yilda kommunikativ kompetensiyani 4 asosiy komponentga ajratib, ta'lim jarayoniga keng tatbiq etganlar: [2]

1. Grammatik kompetensiya-tilning grammatik tuzilishini tushunish va qo'llay olish.
2. Sotsiolingvistik (jamiyat va tilning o'zaro ta'siri) kompetensiya-turli ijtimoiy sharoitlarda tilni to'g'ri qo'llash.
3. Nutqiy (diskursiv) kompetensiya- matn va nutqni izchil, mantiqiy bog'lab ifodalash.
4. Strategik (asosiy, muhim, istiqbolli) kompetensiya- muloqot jarayonida yuzaga keladiga muommolarni hal qilish uchun turli strategiyalardan foydalanish.

Albatta ushbu 4 komponentga (tarkibiy qism) asoslangan holda o'sha davrlardayoq tadqiqot obyektining asosiy ishtirokchilari bo'lmish o'quvchilar o'rtasida turli xil muommolar

kelib chiqa boshlagan. Bu muommolar quyidagilar:

1. Grammatik va kommunikativ yondashuvlar o'rtasidagi tafovut

Ba'zi pedagoglar grammatik kompetensiyani o'quvchilarga birinchi o'ringa qo'ygan holda o'rgatish muhim deb hisoblashgan, boshqalari esa kommunikativ yondashuv ustunligini ta'kidlagan. Bu esa muvozanatni topishda qiyinchiliklar tug'dirgan. O'quvchilar ba'zida grammatik jihatdan to'g'ri gapirishga e'tibor qaratishgan, ammo real hayotda samarali muloqot qila olmaganlar.

2. Sotsiolingvistik kompetensiyani shakllantirishdagi qiyinchiliklar

Har xil madaniy muhitlardan kelgan o'quvchilar uchun sotsiolingvistik kompetensiyani rivojlantirish murakkab kechgan. Chunki har bir til o'ziga xos muloqot me'yorlariga ega. O'quvchilar ko'pincha rasmiy va norasmiy nutq uslublarini farqlashda qiynalishgan.

3. Nutqiy (diskursiv) kompetensiya yetishmovchiligi

O'quvchilar grammatik qoidalarni bilsalar ham, uzluksiz va mantiqiy ravishda fikr bildirishda qiyinchiliklarga duch kelishgan. Matn yoki nutq tuzilishining qanday shakllanishini tushunmaslik ularning muloqot jarayonida to'g'ri javob bera olmasligiga sabab bo'lgan.

4. Strategik kompetensiyaning real hayotdagi qo'llanilishi

Ba'zi o'quvchilar til bilishidagi kamchiliklarni strategik kompetensiya yordamida bartaraf eta olishmagan. Ya'ni, ular muloqotdagi to'siqlarni yengish uchun imo-ishora, sinonimlar yoki kontekstdan foydalanish kabi usullardan samarali foydalana olmaganlar.

Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun men o'z maqolamda o'quvchilarga pedagoglar tomonidan real hayotiy vaziyatlarni o'z ichiga olgan mashg'ulotlar tashkil qilishlarini, madaniy kontekstni hisobga olgan holda interaktiv o'qitish metodlariga ko'proq e'tibor qaratish zarur ekanligi haqida turli xil kerakli metodlar va tavsiyalar keltirib o'tmoqchiman.

TADQIQOT METODLARI.

Ushbu bo'limda yuqoridagi 4 komponentga oid muommolar hamda ularning yechimlari haqida so'z yuritiladi.

Grammatik kompetensiya [3]– bu o'quvchilarning o'zbek tilining fonetik, leksik va morfologik-sintaktik qoidalarini bilishi hamda ularni nutqiy faoliyatda to'g'ri qo'llay olishidir. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ushbu kompetensiyani shakllantirish muhim, chunki ularning yozma va og'zaki nutqi grammatik me'yorlarga asoslanishi kerak.

Grammatik kompetensiya shakllanishidagi asosiy muammolar

1. Nutqiy tajribaning kamligi – o'quvchilar grammatik qoidalarni bilsalar ham, ularni og'zaki va yozma nutqda qo'llashda qiynaladilar.

2. Qoidalarni yodlashga ortiqcha e'tibor berish – ba'zi ta'lim usullari faqat grammatik qoidalarni yodlatishga asoslangan bo'lib, bu o'quvchilarning amaliy nutq ko'nikmalarini rivojlantirishga to'sqinlik qiladi.

3. O'zbek tilining fonetik va grammatik o'ziga xosliklari – ba'zi tovushlar va grammatik shakllarni o'quvchilar o'zlashtirishda qiyinchilikka duch keladilar (masalan, fe'l zamonlari yoki kelishik qo'shimchalari).

4. O'zaro muloqot yetishmovchiligi – o'quvchilar grammatik bilimlarni muloqot jarayonida faol ishlatmaydilar, bu esa ularning real hayotdagi til qo'llash malakasini cheklaydi.

Boshlang'ich sinflarda grammatik kompetensiyani shakllantirish uchun turli metodlar va texnologiyalar qo'llaniladi. Ularni quyidagi asosiy guruhlarga ajratish mumkin:

1. An'anaviy metodlar-bu metodlar asosan qoidalarni tushuntirish va mashqlar orqali mustahkamlashga asoslangan:

a) Tushuntirish metodi – o'qituvchi yangi grammatik mavzuni izohlaydi, misollar orqali tushuntiradi.

b) Reproduktiv metod – o'quvchilar tayyor grammatik shakllarni yodlash va qayta qo'llash orqali o'rganadilar.

d) Mashq usuli – o'quvchilar mustaqil yoki juftlikda grammatik mashqlar bajaradilar (bo'g'inlash, so'z turkumlarini aniqlash, so'zlarni to'g'ri qo'llash va hokazo).

2. Kommunikativ yondashuv-bu metod tilni muloqot vositasi sifatida o'rganishga asoslangan bo'lib, qoidalarini faqat nazariy o'rganish emas, balki amaliy nutqda qo'llashni ta'minlaydi:

a) Rol o'yinlari – o'quvchilar muayyan vaziyatlarga asoslangan suhbatlarda ishtirok etadilar (masalan, do'konda xarid qilish yoki o'zaro tanishtirish).

b) Muloqotli mashg'ulotlar – o'quvchilar berilgan mavzu bo'yicha suhbat qurishadi, o'z fikrlarini grammatik jihatdan to'g'ri ifodalashga harakat qiladilar.

d) Juftlik va guruh bilan ishlash – o'quvchilar bir-birlari bilan savol-javob asosida muloqot qilib, grammatik bilimlarini mustahkamlaydilar.

3. Interfaol metodlar-bu metodlar o'quvchilarning darsdagi faolligini oshirish va ularni grammatikani mustaqil o'zlashtirishga rag'batlantirishga qaratilgan:

a) "Aqliy hujum" (Brainstorming) – o'quvchilar yangi mavzuga oid fikrlarini erkin ifodalab, grammatik jihatdan to'g'ri gap tuzishga harakat qiladilar.

b) "Zanjir usuli" – bir o'quvchi gap boshlab, keyingisi davom ettiradi, bu orqali grammatik to'g'ri jumlar shakllantiriladi.

d) "Savol-topishmoq" usuli – o'quvchilar bir-birlariga savollar berib, grammatik qoidalarga mos javob topishga harakat qiladilar.

4. Innovatsion va texnologik metodlar. Texnologiyalarni qo'llash orqali o'quvchilarning qiziqishini oshirish va grammatik bilimlarni tezroq o'zlashtirish mumkin:

a) Elektron ta'lim platformalari – interaktiv o'yinlar, testlar va videodarslar orqali o'rganish (masalan, O'zbekistonda mo'ljallangan onlayn darslar).

b) Mobil ilovalar va kompyuter dasturlari – grammatik mashqlarni bajarish uchun maxsus ilovalardan foydalanish.

d) Multimedia texnologiyalari – darslarda slaydlar, video va audio materiallardan foydalanish orqali grammatik bilimlarni mustahkamlash.

O'zbek tilining grammatik kompetensiyasini shakllantirishda an'anaviy, kommunikativ, interfaol va innovatsion metodlarni uyg'unlashtirish eng samarali yondashuv hisoblanadi. Quyidagi tavsiyalar ushbu muammoni hal qilishga yordam beradi: Nazariy va amaliy yondashuvni muvozanatlash – grammatik qoidalar faqat tushuntirib qo'yilmasdan, real hayotiy muloqotda qo'llanishi lozim. Muloqotga asoslangan mashg'ulotlarni ko'paytirish – o'quvchilar o'z bilimlarini faol nutqiy faoliyat orqali mustahkamlashlari kerak. Texnologiyalarni keng qo'llash – interaktiv platformalar, o'yinlar va multimedia materiallari yordamida o'quvchilarning qiziqishini oshirish. Shaxsiy yondashuvni rivojlantirish – har bir o'quvchining o'ziga xos ehtiyoj va qiyinchiliklarini inobatga olgan holda o'qitish metodlarini tanlash.

Sotsiolingvistik kompetensiya[4] – bu o'quvchilarning tilning ijtimoiy kontekstda qanday ishlatilishini tushunish, rasmiy va norasmiy nutq uslublarini farqlash, madaniy me'yorlarga mos ravishda muloqot qilish qobiliyatidir. O'zbekistonda ko'p millatli aholi yashagani sababli, boshlang'ich sinf o'quvchilarida sotsiolingvistik kompetensiyani shakllantirishda ayrim muammolar yuzaga keladi.

1. Hududiy va etnik tillarning ta'siri. O'zbekiston hududida turli millat vakillari yashaydi (o'zbek, qoraqalpoq, rus, qozoq, tojik va boshqalar). Ayrim hududlarda (masalan, Qoraqalpog'iston yoki Surxondaryo viloyatining tojiklar yashaydigan hududlarida) o'quvchilarning ona tili o'zbek tili emas. Bu esa rasmiy nutq me'yorlarini to'g'ri o'zlashtirishga to'sqinlik qilishi mumkin. Yuqoridagi muommolarni oldini olish uchun bir qancha yo'llar mavjud. Masalan ikki va ko'p tilli muhitda yashaydigan bolalar uchun maxsus qo'llanmalar va qo'shimcha o'quv dasturlar ishlab chiqish. Til me'yorlarini shakllantirish uchun interfaol metodlardan foydalanish (til o'rganish o'yinlari, roliklar, audio yozuvlar bilan ishlash). Ona tili va davlat tilining farqlarini tushuntirish, tarjimalar orqali til qoidalarini mustahkamlash orqali ham bola ongida quyidagi tushunchalarni singdirish mumkin.

2. Rasmiy va norasmiy nutqni farqlashdagi qiyinchiliklar. Bolalar odatda oilada yoki

mahallada ishlatiladigan norasmiy soʻz va iboralarni maktabdagi rasmiy muloqotga olib keladilar. Masalan, ogʻzaki nutqda “yoʻq-da”, “bormi-yoʻqmi”, “aniqmi?” kabi norasmiy iboralar yozma nutqqa ham koʻchib qolishi mumkin. Yuqoridagi holatlarning oldini olish uchun rasmiy va norasmiy nutq uslublarini farqlash boʻyicha mashgʻulotlar oʻtkazish. Oʻqituvchilar tomonidan dars davomida bir xil mazmunga ega rasmiy va norasmiy jummalarni solishtirish maqsadga muvofiq boʻladi. Oʻquvchilarga rasmiy muhit (maktab, majlis, rasmiy yozishmalar) va norasmiy muhit (oilalar, doʻstlar orasida) uchun mos til birliklarini tanlash boʻyicha topshiriqlar berish ham bu boradagi muommolarni bartaraf etishda muhim ahamiyatga ega.

3. Lahja va shevalarning taʼsiri. Oʻzbekistonning turli hududlarida oʻzbek tilining sheva va lahjalari turlicha boʻlib, baʼzan bolalar adabiy til normalariga mos kelmaydigan soʻz va iboralarni ishlatib yuboradilar. Masalan, Samarqand va Buxoro shevalarida “ketayapman” oʻrniga “ketvomman” kabi soʻzlashuv shakllari uchraydi.

Oʻquvchilarga adabiy til bilan shevaning farqlarini tushuntirish.

Shevaga oid soʻzlarni toʻgʻri adabiy til shakliga almashtirish boʻyicha amaliy mashqlar oʻtkazish.

Audiokitoblar, diktant va matn oʻqish orqali adabiy til normalarini mustahkamlash.

4. Nutqiy odob va madaniyat masalalari. Baʼzi oʻquvchilar turli madaniy va ijtimoiy guruhlarda shakllangan nutqiy odob qoidalarini bilmasliklari mumkin. Masalan, kattalar bilan muloqotda hurmat shakllarini qoʻllashni unutish yoki muloqotda muomala meʼyorlariga rioya qilmaslik.

Oʻzbek tilidagi nutq madaniyati va odob qoidalari boʻyicha maxsus darslar tashkil qilish.

Oʻquvchilarga salomlashish, minnatdorchilik bildirish, uzr soʻrash kabi nutqiy odob qoidalarini amaliy misollar orqali oʻrgatish.

Ertak, maqol va hikoyalar asosida muomala madaniyatini oʻrganish.

5. Rus va ingliz tillarining taʼsiri. Koʻp oʻquvchilar oilada yoki maktabdan tashqari muhitda rus yoki ingliz tillaridan faol foydalanadilar. Bu esa baʼzan oʻzbek tilidagi grammatik va leksik meʼyorlarga taʼsir qiladi. Masalan, “men ketishim kerak” oʻrniga “men kerak ketish” kabi notoʻgʻri gap tuzilmalarining paydo boʻlishi.

Oʻzbek tilidagi gap tuzilishini mustahkamlash uchun grammatik oʻyinlar va mashqlar oʻtkazish.

Ikki yoki undan ortiq tilli oʻquvchilar uchun qoʻshimcha nutqiy kompetensiya mashgʻulotlarini oʻtkazish.

Oʻzbek tili va boshqa tillar orasidagi grammatik farqlarni tushuntirish orqali ularning nutqini toʻgʻrilash.

Boshlangʻich sinf oʻquvchilarida sotsiolingvistik kompetensiyani shakllantirish uchun quyidagilar muhim:

✓ Muloqotga asoslangan metodlar – rol oʻyinlar, suhbatlar, interaktiv mashgʻulotlar orqali sotsiolingvistik kompetensiyani rivojlantirish.

✓ Sheva va lahjalarning taʼsirini kamaytirish – adabiy til meʼyorlarini doimiy mashq qilish va ularga koʻnikish.

✓ Turli madaniy guruh vakillarini inobatga olish – koʻp millatli hududlarda maxsus moslashtirilgan oʻquv uslublarini ishlab chiqish.

✓ Nutqiy odobni rivojlantirish – oʻquvchilarga hurmatli muloqot, rasmiy va norasmiy nutq uslublarini oʻrgatish.

✓ Rus va ingliz tillarining taʼsirini boshqarish – oʻzbek tili grammatikasini mustahkamlash orqali til aralashuvini minimallashtirish.

Nutqiy (diskursiv) kompetensiya[4] — bu oʻquvchilarning fikrlarini mantiqiy izchillikda bayon qila olishlari, matnni yaxlit tuza olishlari va muloqot davomida aniq maqsadga

yo'naltirilgan gaplarni tuza olishlari bilan bog'liq qobiliyatdir. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida bu kompetensiyani shakllantirishda turli muammolar yuzaga keladi

1. Mantiqiy izchillik yetishmasligi. O'quvchilar o'z fikrlarini tartib bilan bayon qila olmaydilar, gaplar bir-biriga bog'lanmagan bo'ladi.

2. Lug'at boyligining cheklangani. O'quvchilar o'z fikrlarini turli so'zlar yordamida ifodalashda qiynaladilar, bu esa matnning boy va aniq bo'lishiga to'sqinlik qiladi.

3. Nutq maqsadini belgilashdagi qiyinchiliklar. O'quvchilar kimga va nima uchun gapirayotganini tushunmaydilar, ya'ni nutqning maqsadini aniq belgilay olmaydilar (informativ, ta'sirchan yoki ko'ngilochar nutq).

4. Dialog va monolog ko'nikmalarining rivojlanmaganligi. O'quvchilar muloqot jarayonida o'z fikrini aniq ifoda etishda yoki boshqalarning fikrini davom ettirishda qiynaladilar.

5. Matnning umumiy tuzilishini tushunmaslik. Kirish, asosiy qism va xulosani farqlay olmaydilar, bu esa ularning hikoya yoki insho yozishdagi ko'nikmalarini cheklaydi.

1. Strukturalangan matnlar bilan ishlash. Faoliyat: O'quvchilar bilan birga qisqa matnlarni o'qish va ularning tuzilishini tahlil qilish (kirish, asosiy qism, xulosa). Mashqlar: Matn qismlarini aralashtirib, o'quvchilarga ularni to'g'ri tartibda joylashtirishni taklif qilish.

2. Lug'at boyligini kengaytirish. Faoliyat: Har kuni yangi so'zlarni o'rganish va ularni gaplarda ishlatib ko'rish. Mashqlar: Sinonim va antonim topish, o'xshash yoki zid ma'noli so'zlarni taqqoslash.

3. Nutq maqsadini aniqlashga o'rgatish. Faoliyat: Turli nutq vaziyatlarini tahlil qilish (masalan, do'st bilan suhbat, o'qituvchi bilan muloqot, ota-onaga narsa tushuntirish). Mashqlar: Berilgan mavzu bo'yicha informativ, ta'sirchan va ko'ngilochar nutqlar tuzish.

4. Dialog va monologlarni mashq qilish. Faoliyat: O'quvchilarni rolli o'yinlarga jalb qilish, masalan, do'konda xarid qilish, yo'l so'rash kabi.

Mashqlar: "Nima bo'ldi?" o'yini — o'quvchi biror hodisani boshlaydi, boshqasi davom ettiradi.

5. Insho va hikoya yozish ko'nikmalarini rivojlantirish. Faoliyat: Har haftalik "Hikoya vaqti" – o'quvchilar biror mavzu bo'yicha kichik hikoya yozadilar va uni sinfda o'qib beradilar. Mashqlar: Tasviriy rasmlar yoki fotosuratlar asosida hikoya tuzish.

Yuqoridagi muammolarning yechimi sifatida: interfaol metodlardan foydalanish; juftlikda ishlash, guruh bo'lib muhokama qilish, debatlar o'tkazish; qiziqarli mavzularda yozish va gapirishni rag'batlantirish: O'quvchilarga o'zlariga qiziq mavzularda erkin yozish yoki gapirish imkonini berish; tinglash va tahlil qilish: Har xil hikoyalar, suhbatlar, audio va videolardan foydalanib, ularning mazmunini tahlil qilish; Qanday ko'rinyapti? Biror qismini batafsilroq ishlab chiqishimiz kerakmi yoki qo'shimcha g'oyalarni bormi? Birgalikda mukammallashtiramiz! Kabi savolar orqali bu muammolarning yechimini topish ancha samarali.

Strategik kompetensiya[5] – bu o'quvchilarning nutqiy yoki kommunikativ qiyinchiliklarga duch kelganda muammoni hal qilish uchun turli strategiyalardan foydalanish qobiliyatidir. U quyidagi jihatlarni o'z ichiga oladi:

✓ O'z fikrini to'g'ri yetkazish strategiyalari – so'z topa olmasa, sinonim yoki tavsif orqali izohlash.

✓ Suhbatni davom ettirish yoki muloqotda muammolarni bartaraf etish – savol berish, tushunmagan joyini qayta so'rash.

✓ Muqobil usullardan foydalanish – imo-ishora, jismlarni ko'rsatish, rasmlar orqali tushuntirish.

1. O'quvchilar fikrlarini to'liq ifodalay olmasligi. O'quvchilar ba'zan qanday gapirishni

bilmaydilar yoki soʻz topa olmaydilar. Natijada, nutq toʻxtab qolishi yoki noaniq boʻlishi mumkin. Sinonim va tavsiflash mashqlari – Oʻquvchilar bilmagan soʻzlar oʻrniga sinonim yoki tavsif berish (masalan, “bulut” soʻzini bilmasa, “osmonda uchadigan oq narsa” deb taʼriflash). “Soʻzni top” oʻyini – Berilgan rasmlar yoki ifodalar boʻyicha kerakli soʻzlarni topish.

2. Suhbat davomida nutqni toʻgʻri yoʻnaltira olmaslik. Oʻquvchilar muloqotda kerakli savollar bera olmasliklari yoki suhbatni davom ettira olmasliklari mumkin. Rolli oʻyinlar – Doʻkonda xarid qilish, yoʻl soʻrash, yangi odam bilan tanishish kabi turli vaziyatlarda gaplashishni mashq qilish. Suhbat davom ettirish mashqlari – Berilgan jumlagga mos ravishda javob berish yoki savol qoʻshish (masalan, “Bugun havo juda issiq” – “Ha, men ham koʻp suv ichayman”).

3. Nutqiy qiyinchiliklarni bartaraf eta olmaslik. Oʻquvchilar tushunmagan soʻz yoki jumlaning eshitganda, uni qayta soʻrash yoki izohlashni soʻrash oʻrniga sukut saqlaydilar. “Men tushunmadim” strategiyasi – Oʻquvchilar tushunmagan narsani qayta soʻrash, tushuntirishni soʻrash kabi strategiyalardan foydalanishga oʻrgatiladi. Savol berish mashqlari – Oddiy soʻzlardan foydalanib, izohlash yoki aniqlik kiritish usullarini mashq qilish.

4. Muqobil usullardan foydalanmaslik. Oʻquvchilar imo-ishora, rasmlar yoki jismlar yordamida tushuntirishni oʻylab topa olmaydilar. Rasm chizib tushuntirish – Oʻquvchilar bilmagan soʻz yoki tushunchani rasm chizib yoki shakl koʻrsatib ifodalaydi. Jism va imo-ishoralar yordamida tushuntirish – Oʻquvchilar narsalarni amalda koʻrsatish yoki qoʻl harakatlari bilan tushuntirishga oʻrgatiladi.

NATIJA VA MUHOKAMA.

Olim	Asosiy ishlar va gʻoyalar.	Kompetensiyalarga qoʻshgan hissasi
Dell Hymes	“Sotsiolingvistik kompetensiya” tushunchasini kiritgan.	Sotsiolingvistik va diskursiv kompetensiyalarning ahamiyatini koʻrsatgan. Tilning ijtimoiy kontekstda qoʻllanishi, nutqiy vaziyatlarga moslashuvni oʻrgangan.
Noam Chomskiy	“Sintaktik strukturalar” “Til va tafakkur” asarlari, Generativ grammatika nazariyasi.	Grammatik kompetensiyani rivojlantirishga fundamental hissa qoʻshgan. Tilning ichki tuzilishi, uning qonuniyatlarini ochib bergan.

Ushbu tadqiqot natijalari boshlangʻich sinf oqituvchilari, metodistlari va tadqiqotchilar uchun foydali boʻlishi mumkin. Kelgusida ushbu mavzu boʻyicha yanada chuqur tadqiqotlar oʻtkazish, oʻquvchilarning nutqiy kompetensiyalarini rivojlantirishning yangi metodlarini ishlab chiqish va amaliyotga tatbiq etish muhim vazifamiz deb hisoblayman.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- Hymes, D. (1966). "On Communicative Competence" – Unpublished manuscript, University of Pennsylvania. (Keyinchalik turli sotsiolingvistik toʻplamlarda nashr etilgan)
- 1.1 Hymes, D. (1972). "On Communicative Competence" – In P. P. Giglioli (Ed.), Sociolinguistics: Selected Readings. Harmondsworth: Penguin Books.
2. Canale, M., & Swain, M. (1980). Theoretical Bases of Communicative Approaches to Second Language Teaching and Testing. Applied Linguistics, 1(1), 1-47.
3. www.uzedu.uz - Oʻzbekiston Respublikasi Xalq taʼlimi vazirligining rasmiy veb-sayti.

4. www.pedagog.uz-Pedagoglar uchun metodik portal
5. Olimov, Shirinboy Sharofovich, and Khusniddin Kupayinovich Khomidov. "Preparing Future Teachers To Solve The Tasks Of Patriotic Education Of Children And Youth." *The American Journal of Social Science and Education Innovations* 2.12 (2020): 132-136.
6. Болтаева, Зулфия Зарифовна, and Хусниддин Купайсинович Хомидов. "ЛИЧНОСТНО-ДЕЯТЕЛЬНОСТНО-ОРИЕНТИРОВАННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В НЕПРЕРЫВНОМ ПРОФЕССИОНАЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ." VIII Лазаревские чтения "Лики традиционной культуры в современном культурном пространстве: ренессанс базовых ценностей?". 2018.
7. Khomidov, Khusniddin Kupaysinovich. "COOPERATION BETWEEN STATE AND PUBLIC ORGANIZATIONS IN THE MEANINGFUL ORGANIZATION OF YOUTH LEISURE ACTIVITIES." *Thematics Journal of Social Sciences* 7.3 (2021).
8. Kupaysinovich, Khomidov Khusniddin. "INTERPRETATION OF STUDENTS' PATRIOTIC ISSUES IN ORIENTAL PEDAGOGY." *European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences* Vol 7.12 (2019).
9. Купайсинович, Хомидов Хусниддин. "ТАЪЛИМ-ТАРБИЯ СИФАТИНИ ТАЪМИНЛАШДА ЖАМОАТ ТАШКИЛОТЛАРИНИНГ РОЛИ." НАМАНГАН ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ-2021 1: 561.
10. Homidov, H. K. "TALABALARNI VATANPARVARLIK RUHIDA TARBIYALASHDA JAMOAT TASHKILOTLARI FAOLIYATINI MUVOFIQLASHTIRISHNING AMALDAGI HOLATI VA TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI." *Экономика и социум* 5-1 (108) (2023): 83-87.
11. Omonovich, Uralov Eliboy, and Ergasheva Husniya Mirzahid. "Science Teaching Process for Primary Students." *International Conference on Linguistics, Literature And Translation (London)*. Vol. 3. 2024
12. Homidov Husniddin Kupaysinovich, Ergasheva Husniya Mirzoxid qizi. "Theoretical Foundations of Working with Educational Information Competencies" *Journal of Preschool Education and Psychology* Vol.1 No. 2. 2024
13. Toshpulatova, Guldoni Tulqin qizi, va Qodirov, Farrux Ergashevich. "Boshlang'ich sinfda 'Informatika va axborot texnologiyalari' fanini o'qitishda yuzaga kelayotgan bir qancha muammolar, kamchiliklar va ularni bartaraf qilish usullari." *International Journal of Scientific Researchers*, jild 8, №1
14. Toshpulatova, Guldoni Tulqin qizi. "Boshlang'ich sinf o'quvchilarida muloqot madaniyatini shakllantirish." *Ilm Fan Xabarnomasi*, 2024,
15. Кодиров, Фаррух Эргаш угли, и Александра Валерьевна Шаркова. «Современные проблемы и перспективы преподавания информационных технологий студентам, обучающимся на курсе „Начальное образование“». *Журнал академических исследований нового Узбекистана*, том 1, № 11, 18 октября 2024 года, стр. 45–51.
16. Шаркова, Александра. «Conceptual Foundations of Teachers' Training for Innovative Activities». *Eurasian Scientific Herald*, том 8, № 1, май 2022 года.
17. Шаркова, Александра. «Басни Крылова: педагогические возможности». *Муаллим ҳам узликсиз билимлендириу*, том 3, № 138, 7 июня 2023 года, стр. 271–276. Каракалпакстан Баспа соз ҳам хабар агентлиги.
18. Xolmurodova, Adelinabonu Bahodir qizi. "Zamonaviy pedagogik yondashuvlarning boshlang'ich ta'limdagi o'рни va dolzarbligi." *Modern Problems in Education and Their*

Scientific Solutions. 23 Dec. 2024, European Science International Conference.

19.Кодиров, Фаррух Эргаш угли, и Александра Валерьевна Шаркова. «Современные проблемы и перспективы преподавания информационных технологий студентам, обучающимся на курсе „Начальное образование“». Журнал академических исследований нового Узбекистана, том 1, № 11, 18 октября 2024 года, стр. 45–51.

20.Shoyqulova, Dilbar Dilshod qizi. "Investitsiyalarni jalb qilish va uning samaradorligi." International Journal of Scientific Researchers, vol. 9, no. 1, 2024,

